

Förord

Under de senaste åren har arbetsbelastningen ökat på kommunernas socialförvaltningar. En stor del kan relateras till fler ärenden inom barnskyddet och vårdnadsärenden. Dessa typer av ärenden kräver mycket tid, mycket kunskaper samt resurser att handlägga d.v.s. det handlar om ett område inom socialt arbete som kräver specialiserade socialarbetare. Dessutom är det ett känslomässigt mycket krävande arbete. Mot bakgrunden av detta har kommunförbundet låtit göra en utredning av barnskyddet på Åland.

Utredningens syfte var att:

- kartlägga kommunernas barnskydd och behov av samarbete,
- beskriva vad ett barnskyddsärende är för något så att en lekman kan få en bild av vad det handlar om,
- beräkna hur många tjänstemän som behövs i ett specialteam på projektbasis,
- ta fram de samarbetsformer som kan vara aktuella gällande huvudmanskap för ett s.a.s. reguljärt fungerande specialteam.

Utredning bör ses som en förstudie till ett eventuellt interkommunalt projekt inom barnskyddet. Av denna anledning har utredningen koncentrerats på de åländska kommunernas behov av samarbete gällande barnskyddet. Utredningen har gjorts av socionom Jan Mattsson och till utredarens stöd har en informell referensgrupp bildats bestående av representanter för barnskyddet i Jomala, Saltvik och Mariehamn. Utredningen utfördes under perioden mars – maj 2002.

Mariehamn den 15 maj 2002

Sigurd Lindvall
Förbundsdirektör

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
1. Bakgrund.....	5
2. Uppdraget.....	5
3. Utredningens kärnfrågor.....	5
4. Metod och genomförande.....	6
5. Förteckning över olika åtgärder inom barnskyddet.....	7
6. Vad är ett barnskyddsärende?.....	8
7. Resultatet av enkäten.....	15
8. Resursbehov och samarbetsformer	35
9. Några avslutande ord.....	37

Bilagor.

Disposition.

Enkäten + följbrev.

Barnskyddslagens §§ 4, 6, 7, 13, 16, 18, 44

Utdrag ur Stakes handbok 36, sid 11 – 12.

Kort beskrivning av familjerådslag (från Folkhälsans projekt)

Finströms utlåtande om bl.a. resurscenter

Sammanfattning

Utredningens syfte var

- att kartlägga kommunernas barnskydd och behov av samarbete,
- att beskriva vad ett barnskyddsärende är för något så att en lekman kan få en bild av vad det handlar om,
- att beräkna hur många tjänstemän som behövs i ett specialteam på projektbasis samt
- att ta fram de samarbetsformer som kan vara aktuella gällande huvudmanskraft för ett s.a.s. reguljärt fungerande specialteam.

Vid beskrivningen av vad ett barnskyddsärende är för något konstateras att bilden är mycket komplex. Ärendena skiljer sig från varandra bl.a. i åtgärder, krav på resurser och engagemang samt över tid d.v.s. hur länge ärendet finns hos kommunen.

Ett fiktivt ärende beskrivs detaljerat under ca 1 år, en kortfattad beskrivning gällande i tid 4 år ges över den processuella gången hos ett annat fiktivt ärende och vidare beskrivs de öppenvårdsinsatser som finns inom barnskyddet. Tillsammans ger detta en bild av vad barnskyddet är för något. Dock innebär det inte en heltäckande beskrivning.

Största bristen i beskrivningen torde vara hur den känslomässiga pressen ser ut som finns särskilt på de ensamarbetande socialsekreterarna ute i kommunerna.

I utredningen redovisas resultatet av den enkät som gick ut till samtliga kommuner varvid följande kan konstateras:

- Antalet omhändertagna barn och placerade utom hemmet har dubblerats från 1998 – 2001.
 - Ca 80 % av barnskyddsärendena sköttes inom öppenvården under 2001, d.v.s. utan omhändertagande och placering utom hemmet.
 - Ca 43 % av de omhändertagna barnen omhändertogs mot parts vilja under 2001.
 - Brådskande omhändertagande är ovanligt.
 - Problem att sköta rekryteringen av stödpersoner, stödfamiljer och fosterhem samt att stöda och utbilda befintliga. Svårast är att hitta familjer som kan ta emot äldre barn och ungdomar.
 - Problem att ordna tillräckligt med institutionsplatser. 5 kommuner behövde i nuläget ytterligare ca 7 – 11 platser.
 - Endast 5 av 16 kommuner har egen kapacitet så att två handläggare kan sköta ett barnskyddsärende. Hos de övriga 11 kommunerna sköts det av en ensam socialsekreterare.
 - Mångfalden arbetsuppgifter i de små kommunerna och det faktum att barnskyddsärenden uppkommer sällan gör det svårt att upprätthålla kompetens på området.
 - Mångfalden arbetsuppgifter och många barnskyddsärenden i de något större kommunerna gör det svårt att utredningsmässigt hinna sköta dessa innan de försätts i en akut situation.
 - Barnskyddet har många samarbetspartners vilket bl.a. ställer krav på fler handläggare och även att mer allmän information om barnskyddet tillhandahålls.
 - 4 kommuner hade inget barnskyddsärende under 2001.
-
- Antalet vårdnadsärenden ser ut att öka drastiskt från 2001 till 2002 om tendensen håller i sig, både vad det gäller vårdnadsutredningar till domstol och ärenden som handläggs på socialkanslierna och fastställs av socialnämnd efter frivillig överenskommelse.
 - Antalet s.k. verkställighetsbeslut är lågt men i praktiken mycket krävande ärenden.

- Uppskov hos domstol begärs ofta för att hinna utföra vårdnadsutredningarna.
- Barnskyddsärenden, vårdnadsutredningar, i den ordningen prioriteras detta före andra arbetsuppgifter på socialkansliet vilket i de mindre kommunerna innebär då dessa ärenden dyker upp att socialsekreteraren inte tillräckligt hinner med att sköta övriga uppgifter såsom: äldreomsorgen, barnomsorgen, barnatillsyningsmannens uppgifter (övriga vårdnadsärenden, underhållsfrågor, faderskapsärenden), handikappservicen, utkomststöd, personalfrågor, budgetering, planering, beredning och verkställande av socialnämndsärenden, administration m.m.
- Förebyggande arbete saknas i brist på resurser.
- Många kommuner saknar fastställd barnskyddsplan.
- Bristande resurser i kommunerna då det gäller kontakter till fosterhem, uppgörande av vårdplaner, metodutveckling, tillgodose barns behov av barnskyddsåtgärder i våldsamma familjer, att sköta ärenden som kräver tålmodighet och tidskrävande motivationsarbete, tidsbrist riskerar ökat antal felbedömningar.
- Juridisk konsultation och arbetshandledning efterfrågas.
- Kartläggningen har allmänt visat på bristande resurser hos kommunerna samtidigt som en dramatisk ökning av ärendena inträffat både vad det gäller barnskydd och på familjerättens område.

- Ett stort behov framkommer av ett gemensamt specialteam på Åland inom barnskyddet men även inom det familjerättsliga området, d.v.s. främst vid handläggandet av vårdnadsärenden. Specialteamet kunde sköta utredningarna särskilt i de svårare ärendena för kommunernas räkning samt ha en konsultativ funktion i övrigt.
- Huvudmannskapet för ett centralt specialteam anser de flesta att ska handhavas av ett kommunalförbund, men många är öppna för andra lösningar.
- Specialteamet bör inledningsvis ha 5 tjänstemän utifrån det behov som finns idag. Färre tjänstemän skulle bl.a innebära dels bristfällig täckning under sjuk- och semestertider och dels färre att välja på vid jävsituationer. Teamfunktionen kräver i sig ett visst antal tjänstemän för att få en bra dynamik och professionell struktur på arbetet.
- En satsning på ett centralt specialteam kommer sannolikt inte att innebära inbesparingar. Dock kommer tilläggskostnaderna att höja kvalitén, objektiviteten och rätts säkerheten vilket skulle medföra att barnskyddslagens anda och mening bättre uppfylldes till fromma för de familjer som kommer i kontakt med barnskyddsmyndigheterna
- Slutligen konstateras att barnskyddslagens § 4, 1 mom. kräver av varje kommun att *"barnskyddet till sin innebörd och omfattning ordnas så som behovet i kommunen förutsätter"* vilket preciseras närmare i både lagen och dess förordning.

1. Bakgrund

Under de senaste åren har arbetsbelastningen ökat på kommunernas socialförvaltningar. En del kan relateras till fler ärenden inom barnskyddet och vårdnadsärenden.

Dessa typer av ärenden kräver mycket tid, kunskaper och resurser att handlägga d.v.s. det handlar om ett område inom socialt arbete som kräver socialarbetare med speciellt kunnande. Dessutom är det ett psykiskt betungande arbete.

Ålands Socialarbetare r.f. kontaktade skriftligen Ålands Kommunförbund k.f. hösten 2001 för att påtala situationen och behovet av att söka gemensamma lösningar.

Ålands landskapsstyrelse har sedan en tid tillbaka för avsikt att utreda en samordning inom socialvården vilket föranledde en grupp företrädare för den åländska socialvårdens tjänstemän att sammanställa några synpunkter som färdkost för vidare utredningar. Skrivelsen kallades "Barnskyddet" och skickades i början på december 2001 till ansvarig landskapsstyrelseledamot Sune Eriksson.

Ålands Kommunförbund har i budget 2002 upptagit medel för utredande av möjligheterna till att få igång "ett ökat och mer strategiskt funktionellt samarbete mellan kommunerna" med "avsikten att i första hand inrikta verksamheten på den sociala sektorn och viss administration". Projektet är avhängigt landskapsandel.

2. Uppdraget

För att få en "förstudie" till ett eventuellt interkommunalt projekt inom barnskyddet kontaktades Jan Mattsson av Ålands Kommunförbund k.f. för att genomföra en kortfattad utredning som ett underlag för vidare beredning.

Fokus i utredningen är de åländska kommunernas behov av samarbete gällande barnskyddet. Utredningen utfördes under perioden mars – maj 2002.

3. Utredningens kärnfrågor

Följande fyra frågor önskades bli belysta i utredningen:

1. Kartlägga behovet i kommunerna.
2. Vad är ett barnskyddsärende.
3. Hur många tjänstemän behövs det.
4. Samarbetsformer för ordnande av barnskyddet: mellan kommuner, kommunförbund (Ålands k.f. ÅOF kf), landskapsstyrelsen.

4. Metod och genomförande

För att få en aktuell beskrivning av behovet inom barnskyddet skickades en enkät ut till samtliga åländska kommuner. Enkäten innehåller 21 frågor om barnskyddet och 6 frågor om vårdnadsärenden samt en fråga som berörde båda områden.

Utredningen utvidgades något då även frågor som berör vårdnadsärenden har tagits med.

Orsaken varför utredaren har tagit med dessa frågor är att båda typerna av familjerättsärenden dels ibland berör varandra och dels är såsom barnskyddsärendena krävande både resurs- och känslomässigt.

Då det gäller beskrivningen av, vad ett barnskyddsärende är för något, har dels en uppställning gjorts för vilka olika typer av insatser som görs in barnskyddet, se kap. 5, och dels har ett fiktivt barnskyddsfall konstruerats, se kap. 6. Planen var att beskriva flera olika typer av barnskyddsfall eftersom de ser väldigt olika ut men p.g.a. tidsbrist blev det endast ett fall. Sammantaget torde kapitlen 5 – 6 tillsammans ändå ge en bild av vad det kan handla om.

Bedömningen av behovet av resurser, antal tjänstemän, har gjorts på basen av enkätsvaren och slutligen en kartläggning och diskussion kring samarbetsformer.

Till utredarens stöd har en informell referensgrupp bildats bestående av representanter för barnskyddet i Jomala, Saltvik o Mariehamn.

Referensgruppen har bl.a. gett synpunkter på enkäten och dess upplägg. Syftet har varit att formulera tydliga och relevanta frågor för att på så sätt höja kvalitén på enkäten.

Referensgruppen har även tagit del och gett värdefulla synpunkter på utredningens slutliga form.

5. Förteckning över olika åtgärder inom barnskyddet.

För att ge en bild av vad barnskyddsarbetet innehåller har nedanstående förteckning av åtgärder tagits fram (Stakes handbok nr 36 har använts som förlaga). Förteckningen är ett svar på frågan vad ett barnskyddsärende är för något.

Stödåtgärder inom den öppna vården (BarnskyddsL 6,7 och 13 §):

Rådgivande samtal på socialkansliet eller i hemmet.
 Utredning och vård vid familjerådgivning eller mentalvårdsbyrå.
 Hemservice åt barnfamiljer.
 Barnomsorg, varvid behovet av barnskydd särskilt beaktas.
 Stöd för skolgången i samarbete med föräldrarna.
 Stödperson/stödfamilj för barnet/den unga personen och föräldrarna.
 Ekonomiskt stöd barnets/den unga personens fritidsintressen.
 Övriga ekonomiska stödåtgärder med beaktande av barnskyddsaspekter.
 Placering för boende utom hemmet som en form av öppenvård.
 Bostäder för barnskyddets behov.
 Finansiering av semester på sociala grunder.
 Stödjande av ung persons placering i arbete.

Utöver det ovan nämnda kan välfungerande kommun erbjuda en mängd stödåtgärder såsom exempelvis:

samlingsutrymmen för småbarnsföräldrar
 barn- och ungdomsgrupper, ungdoms- och hobbyutrymmen
 diskussionsaftnar för uppfostringsfrågor och olika livsfrågor
 föräldragrupper för barn i olika åldrar
 information till nyinflyttade familjer i kommunen
 infofolder om vart man vänder sig vid problem
 medlingsverksamhet
 försöksverksamhet med nya metoder såsom exvis familjerådslag
 skyddshemsplatser
 m.m.

Öppenvården innehåller således en mängd åtgärder. Enligt de kriterier som finns angivna i lagen är sedan själva omhändertagandet, se § 16 i Barnskyddslagen, och ordnande av vård utom hemmet den åtgärd som är mest känd och som vanligen uppfattas vara det som barnskyddet består av. Sannolikt beror det på att omhändertagande är en åtgärd som väcker mycket uppmärksamhet till skillnad från öppenvårdsinsatserna. Procedurerna i omhändertagandeprocessen är emellertid omfattande och där barnets bästa skall beaktas, liksom rättssäkerheten för alla inblandade parter och hanteringen av den kris som uppstår i samband med ärendets gång.

6. Vad är ett barnskyddsärende?

Svaret på den frågan kan vara mångskiftande beroende på hur ärendet i fråga ser ut.

Är det fråga om ett nyfött barn eller ett äldre barn, d.v.s. ett barn som är helt beroende av sina föräldrar eller ett äldre barn som på ett annat sätt kan få stöd och hjälp från omgivningen såsom grannar, släkt, skola m.fl.

Hur ser familjens situation ut? Vad har familjen redan idag för möjligheter att söka stöd och hjälp från omgivningen.

Ett barnskyddsärende är många gånger en mycket lång process som exempelvis redan kan starta i samband med att en ung familj inte kan ta hand om sitt nyfödda barn p.g.a. allvarlig omsorgssvikt, barnet måste omhändertas och placeras i fosterhem. Ärendet kan sedan finnas kvar i kommunen upp tills barnet fyller 21 år då socialnämndens skyldigheter upphör. Under de 21 åren då barnet växer upp sker olika händelser som socialnämnden är skyldig att följa upp och åtgärda på olika sätt.

Den långa processen i ett ärende kan **mycket kortfattat** se ut enligt följande exempel:

- En anmälan kommer till socialkansliet,
- En utredning startar som kan ta månader i anspråk,
- Socialnämnden tar ett beslut i ärendet innefattande stödåtgärder i den öppna vården (exvis barnomsorg och hemservice), stödåtgärder är oftast och skall vara de första åtgärderna som vidtas,
- Beslutet verkställs och pågår exvis ett halvår,
- Uppföljning av beslutet,
- Nytt beslut om kompletterande stödåtgärder inom den öppna vården, ett år har gått sedan ärendet startade, många oroliga nätter för handläggaren på socialkansliet (särskilt i de fall handläggaren är ensam),
- För att kunna förverkliga stödåtgärderna söks stödfamilj
- Familjen får ett barn till vilket gör att nya utredningar måste starta,
- Socialnämnden nödgas fatta nytt beslut om nya stödåtgärder, två år sedan ärendet startade,
- Beslutet verkställs och följs upp under ett halvår,
- Nya utredningar startar då stödåtgärderna visat sig otillräckliga, pågår ca en månad för att bl.a. få in utlåtanden, ärendet nästan 3 år gammalt,
- Socialnämnden tar på basen av utredningen beslut om omhändertagande, föräldrarna motsätter sig,
- Ärendet underställs förvaltningsdomstolen för fastställande,
- Socialnämndens beslut överklagas samtidigt till förvaltningsdomstolen,
- Socialnämnden inkommer med förklaring på besväret,
- Socialnämndens beslut verkställs, d.v.s. ett omhändertagande sker i väntan på utslag i domstolen, det har gått ca 3 ½ år sedan ärendet startade,
- Efter någon månad ytterligare kommer domstolens utslag, socialnämndens beslut upphävs eller fastställs,

- Förvaltningsdomstolens beslut överklagas, vilket medför att ärendet kan ta ytterligare ett halvår innan det är avgjort i högsta förvaltningsdomstolen, ärendet pågått i ca 4 år,
- Under de fyra åren kan ansvarig tjänsteman ha bytts ut några gånger, har ärendet handlagts i en liten kommun med endast en socialsekreterare har parallellt sköts en mängd andra uppgifter som åligger en socialnämnds skyldighet att handha.
- Ärendet kan fortsätta sedan år för år, kanske någon omplacering i fosterhem måste göras, vårdplaner revideras, nya beslut tas efter prövning,
- Omhändertagandet upphör senast då barnet fyller 18 år varefter nytt beslut tas om eventuell eftervård upp till 21 års ålder.
- Många av de åtgärds punkter som kortfattat nämnts ovan kan var för sig innebära många dagars arbete för socialsekreteraren/tjänstemannen men är också känslomässigt påfrestande i.o.m. att fallet är hela tiden mer eller mindre aktuellt under åren och det kan upplevas som om ärendet aldrig blir klart.

Nedan beskrivs lite mera på detaljnivå i ett exempel hur arbetsgången vid ett socialkansli kan gestalta sig utifrån den handläggande socialtjänstemannens uppgifter.

Fallet utspelar sig i en liten landskommun med en ensam socialsekreterare.

Nu ska vi komma ihåg att socialsekreteraren har en mängd övriga uppgifter att sköta vilket nu måste göras parallellt med det nya "ärendet" som plötsligt dyker upp. Den övriga världen stannar inte upp för att det aktuella barnskyddsärendet bitvis tar 100 % av arbetstiden.

Barnskyddsfallet Kalle, Stina Karlsson och Gurli Kvist.

En kort beskrivning:

Familjen Karlsson består av hemmamamma Greta 24 år och far Greger 25 år och deras gemensamma barn Kalle 4 månader och Stina 2 år samt Gurli 7 år som är Gretas flicka från ett tidigare förhållande. Dessutom har familjen 3 hundar, 4 kattor och en häst. Familjen bor tillfälligt i en sommarstuga efter att nyligen blivit vräkta p.g.a. obetalda hyror och störande av grannarna.

Fadern officiellt arbetslös, ev. olika svartjobb.

Följande händer:

1. **Den 7 maj 2001:** En socialarbetare i Mariehamn kontaktar landskommunens socialkansli för att i enlighet med Barnskyddslagens § 40 meddela att familjen K helt nyligen flyttat och att familjen är i stort behov av stöd och hjälpinsatser. Familjen har i det närmaste "flytt" från socialnämndens "hotande" barnskyddsinsatser. Familjen har varit aktuella i barnskyddshänseende sedan ca 2 år tillbaka.

Socialsekreteraren tar emot samtalet och får en redogörelse kring familjen och vilka stödåtgärder som erbjudits hittills (dagisplats för Stina, stödfamilj, hänvisning till familjerådgivningen, vistelse vid Tallbacken, hemhjälp).

Mariehamn sänder även en skriftlig sammanställning på ärendet.

Tidsåtgång för socialsekreteraren: ca 1 timme.

2. På basen av rapporten från Mariehamn kontaktas familjen (modern svarar) per telefon för ett första hembesök följande dag. Socialsekreteraren tillsammans med socialnämndens ordförande söker upp sommarstugan och knackar på utan att få annat svar än att hundarna skäller ivrigt. Får ej kontakt per telefon.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 1 timme.
3. **Den 9 maj 2001:** Ny kontakt följande dag, Greta hade glömt bort tiden för besöket, var hos en väninna, kommer överens om ny tid samma eftermiddag.
4. Före hembesöket tar socialsekreteraren kontakt med dels kommunens hälsovårdare för att få uppgifter om familjen och dels kommunens skola där Gurli sannolikt börjat. Kommer fram att hälsovårdaren just fått information från mödra- och barnrådgivningen i Mariehamn om att Kalle ofta varit sjuk och inte gått upp i vikt. Haft brännmärken efter sannolikt cigaretter. Rådgivningen har rapporterat misstanke om brister i vårdnaden av Kalle till socialnämnden. Har uteblivit från de senaste kontrollbesöken.
De gånger Stina varit med på besöken har hon varit trött och gnällig.
Kontakten med skolan bekräftade att man plötsligt fått en ny etta förra veckan som heter Gurli Karlsson.
5. Nytt försök till hembesök ger kontakt. Modern, Kalle och Stina är hemma. Gurli är ännu i skolan, troligen på väg hem. Fadern försvann nyss, sägs vara hos en kompis. Stugan som är på ca 50 m² luktar starkt av en blandning av tobak, öl och hundavföring och kattpiss. En del av bohaget står fortfarande utanför sedan flyttningen. En mager och ovårdad häst står fastbunden vid en tall. Hundarna springer omkring på gården. Greta som förefaller trött och sliten ställer sig avvaktande/avvisande till besöket. Kalle låg och sov på golvet. Stina kom genast fram till besökarna och ville sitta i famn. Fadern dök ej upp under samtalet (intervjun) med modern.
Besöket gör klart att familjen behöver stöd och hjälp alternativt ett omhändertagande av barnen. Bedömningen delges muntligt modern varvid nytt hembesök inplaneras följande dag och då önskas faderns närvaro för att diskutera närmare om familjens situation. **Tidsåtgång för soc.sekr: totalt ca 3 timmar.**
6. **Den 10 maj 2001:** Socialsekreteraren åter på socialkansliet, startar dokumenteringen av ärendet. Tar ny kontakt med Mariehamns socialkansli för att få fram mera information och diskutera deras bedömning och nuvarande situation. Under samtalet ställs även frågan om bistånd i beredningsarbetet vilket visar sig ej möjligt, finns ej tillräckliga resurser. Dock erbjuds konsultation i Mariehamns stads barnskyddsgrupp. Därefter ett antal samtal till några kommuner i samma ärende. Ingen har tid och möjlighet att sälja utredningshjälp.
7. Ny kontakt med kommunens hälsovårdare i syfte att få denne med i utredningen. Avböjer med hänvisning till att det kan äventyra den nya kontakten till modern. ”Bör ske på frivillig väg vilket är den bästa starten”. Hänvisar till grannkommunens (GK) hälsovårdare som skulle kunna vara mer neutral. Får positivt svar då hälsovårdaren kan jobba över våra kommungränser, men kan naturligtvis inte som ÅHS anställd åtaga sig någon del i utredningsarbetet. Kan komma med på hembesök i mån av tid och fungera som ”bollplank”.
8. Socialsekreteraren förbereder eftermiddagens besök hos familjen. Går igenom vad som hittills kommit fram och vilka frågor som bör tas upp tillsammans med familjen, exvis familjens egen bedömning av situationen, vad har familjen själv och den närmaste omgivningen för möjlighet att lösa eller förbättra situationen, vad önskar familjen för typ av hjälp, allt i syfte att ordna det bra för barnen.

9. Hembesök nr 2, tillsammans med hälsovårdaren GK: Modern och alla barnen hemma, fadern fortfarande borta, kom ej hem igår. Har ej hört av sig. Socialsekreteraren går i genom de olika frågeställningarna som rör barnens mående, skötsel och behov, föräldrarnas situation och förmåga m.m. Under samtalet framkommer att familjen i det närmaste är utan mat, torde klara kvällen. Kommer överens med modern om att hemvården handlar mat i morgon såvida inte fadern dyker upp och själv ordna hem mat. Socialsekreteraren föreslår att familjen kunde få hemservice som en stödåtgärd inom den öppna vården, närmast för att få hjälp med barnen. Fungerar även som en återkommande övervakning av hur barnen har det i familjen. Modern accepterar. Då det gäller Lisa 2 år föreslår socialsekreteraren en plats inom barnomsorgen, familjedagvård och ”eftis” för Gurli. Detta skulle göra att modern skulle få mera tid att sköta lilla Kalle och ta hand om hemmet i övrigt. Modern säger att det inte behövs och dessutom kostar det. Socialsekreteraren ber henne överväga fördelarna och prata även med fadern då han kommer hem. Informeras om att barnomsorg kan sättas in gratis för familjer i särskilt behov. Framkommer att modern ännu inte varit på något besök till barnrådgivningen. Får hennes godkännande att se till att kommunens hälsovårdare kontakter för att erbjuda ett första besök. Hembesöket som har pågått i flera timmar avslutas med att komma överens om ett nytt besök på måndag.

Tidsåtgång för soc.sekr: ca 8 timmar.

10. **Den 11 maj 2001:** fredag morgon. Socialsekreteraren dokumenterar gårdagens hembesök. Telefonen ringer, hemvården meddelar att man blivit bryskt avvisad av Greger, de tar inte emot någon hjälp från hemvården. En liten stund senare ringer en arg Greger upp socialsekreteraren och ifrågasätter varför hemvården skall komma och kontrollera deras familj. Detta utan att han har fått veta någonting om varför detta sker. Telefonsamtalet pågår en dryg timme. Samtalet slutar med att familjen inte vill ha något hembesök på måndag.
11. Senare samma dag tar socialsekreteraren kontakt på nytt med Greger och föreslår att träffas på annan plats än hemma. Accepteras slutligen att familjen kommer till socialkansliet för att diskutera vidare.

Tidsåtgång för soc.sekr: ca 3 timmar.

12. **Den 14 maj 2001:** Måndag: Före familjen anländer genomgång och analys av läget tillsammans med hälsovårdaren GK. Hela familjen utom Gurli som är i skolan kommer till socialkansliet. Då främst fadern är synnerligen kritisk till ”åtgärder” från kommunens sida lotsas samtalet så småningom över till att fokusera på att informera föräldrarna om vikten om samarbete för att kunna sätta in behövliga stödåtgärder inom den öppna vården för att på så sätt möjliggöra att barnen kan stanna kvar i familjens vård. Vidare utreds vilka stödåtgärder man hittills erbjudits, mottagit eller ej mottagit. Vad man tyckte om de olika förslagen som erbjudits. Vidare efterfrågas vad familjen själv skulle önska för hjälp. Vidare berörs situationen för Gurli och hur hennes kontakter med sin biologiska pappa ser ut. Är det möjligt att engagera honom och eventuellt ”vända på steken” och ge honom vårdnaden och Gurli få umgänge med modern? Vidare noteras den bristande skötseln av djuren och i första hand hästen. Familjen uppmanas fundera över dagens diskussion och återkomma till en ny diskussion på onsdag förmiddag. Överläggningarna med familjen syftar till att så småningom få fram en vårdplan för de insatser som behövs.

Tidsåtgång för soc.sekr: ca 4 timmar.

Istället för att fortsätta beskrivningen av det fortsatta arbetet med familjen koncentreras beskrivningen i följande på arbetet med den fortsatta handläggningen vid socialkansliet av ärendet. En detaljerad beskrivning av hela ärendet skulle bli för omständlig.

Kortfattat noteras följande:

Insyn i vad som händer i familjen sker dels genom socialsekreterarens och hälsovårdare GK:s egna kontakter och dels via barnrådgivningen och skolan. Familjen ha inte inledningsvis gått med på någon av de frivilliga stödåtgärder inklusive familjerådslag som erbjudits. Under tiden kommer uppgifter via sjukhusets barnavdelning om Kalles hälsotillstånd som börjar peka i ett omhändertagande.

Situationen förvärras dramatiskt under midsommarhelgen natten till söndagen.

Socialsekreteraren blir uppringd av polisen p.g.a. ett fyllerbråk hos familjen K. Polisen har gjort bedömningen att representant från socialnämnden behövs då man har uppgifter på att det finns flera små barn i familjen. Besöket medför ett omedelbart omhändertagande av samtliga barn. Under besöket kontaktade socialsekreteraren barn- och mödrahemmet Tallbacken för att om möjligt bereda plats, följer sedan med barnen dit. Modern skjutsas till ACS-akuten för vård och fadern tas om hand av polisen till följande dag.

Tidsåtgång ca 6 – 7 arbetsdagar.

13. **Den 25 juni 2001:** Följande arbetsdag nedtecknar socialsekreteraren formellt ett beslut om brådskande omhändertagande av familjen K:s tre barn enligt barnskyddslagens § 18. Alla barnen placerades på Tallbacken som lyckades ordna plats utan något varsel på förhand (i praktiken finns sällan den beredskapen i antal lediga platser) Beslutet förfaller efter 14 dagar såvida det inte inom nämnda tid upptas till behandling såsom ett ärende som gäller omhändertagande.

14. Samma dag åker modern till Tallbacken för att med stöd av Tallbacken vårda barnen.

15. Samma dag ges muntlig information till Greger och även Gurlis biologiska pappa om beslutet.

16. Samma dag även kontakt med Tallbackens föreståndare för att diskutera moderns behov av stöd, kontaktande av skolan angående skolgången och transporter, uppföljning av vården av de yngre barnen, m.m.

17. Samma dag telefonkontakt och skriftlig anmälan till jourhavande veterinär angående situationen för familjens djur.

18. Denna dag och de närmaste dagarna reserveras all tjänstetid till ärendet och allt övrigt arbete på socialförvaltningen får ligga på is.

Tidsåtgång för soc.sekr: ca 10 timmar.

19. **Den 26 juni 2001:** Arbetet fortskrider. Utlåtanden begärs skriftligt från de myndigheter som haft kontakt med familjen: ACS akuten och barnavdelningen, skolpsykologen, mödra- och barnrådgivningen, Tallbacken och barn- och ungdomspsykiatriska mottagningen (BUP).

20. Socialsekreteraren och hälsovårdare GK sammanträffar i denna krissituation med föräldrarna för att diskutera framkomliga vägar och informera om de alternativ som kan finnas i den uppkomna situationen. Möjligheten till att ordna ett familjerådslag, se bilaga, för att bl.a. få en förankrad vårdplan tillstånd presenteras ånyo vilket denna gång accepteras av familjen efter betänketid.

Tidsåtgång för soc.sekr: ca 8 timmar.

21. **Den 27 – 29 juni 2001:** I enlighet med procedurerna kring processen familjerådslag kontaktar socialsekreteraren en samordnare som förbereder mötet samt skriver kortfattat en beskrivning av situationen samt de frågor som skall diskuteras.
22. Socialnämnden kallas till sammanträde där bl.a. ärendet ”omhändertagande av Kalle, Stina Karlsson och Gurli Kvist”. Nämnden har 30 dagar på sig att ändra beslutet från ett brådskande till ett egentligt omhändertagande (60 dagar vid synnerliga skäl).
Upprättande av ett beslutsunderlag till nämnden.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 25 timmar.
23. **Den 3 – 19 juli 2001:** Socialnämnden bordlägger ärendet den 3 juli med hänvisning till att föräldrarna gått med på att genomföra ett familjerådslag och att alla begärda utlåtanden inte inkommit. Ärendet behandlas i sak vid nästa möte. Samtidigt beslutas att det brådskande omhändertagandet förlängs med 60 dagar p.g.a. tidsåtgången för familjerådslaget och att utredningen i övrigt inte är klar, fattas ännu begärda utlåtanden. Barnen placeras på Tallbacken under tiden tillsammans med modern. Förlängningen med 60 dagar föranleds dessutom av att socialsekreteraren har sin semester 23 juli – 26 augusti varvid socialkansliet är stängt.
Följande socialnämndsmöte den 30 augusti 2001.
24. Beslutet delges familjen skriftligen.
Ett antal kontakter med familjen samt berörda myndigheter.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 30 timmar.
25. **Den 20 juni 2001:** Samordnaren meddelar socialsekreteraren att han inför familjerådslaget har haft kontakt med följande personer som kommer att delta: farmor, mormor och morfar till Kalle och Stina samt två morbröder, tre mostrar och fyra fastrar. Gurlis pappa, farmor och två fastrar. Två väninnor till Greta och en kompis till Greger. Dessutom deltar de myndighetspersoner som givit utlåtande om familjen i ärendet. Rådslaget hålls före nästa socialnämnd.
26. Inför kommande behandling i socialnämnden upprättas en skriftlig kallelse om hörande av föräldrarna vilket delges dem personligen och kvitteras. Föräldrarna informeras om att de kan ta med sig en jurist eller annan medhjälpare vid hörandet.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 10 timmar.
27. **Den 27 augusti 2001:** Familjerådslag hålls varvid en vårdplan slutligen tas fram.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 7 timmar.
28. **Den 28 augusti 2001:** Kallelse till socialnämnd upprättas och författande av beslutsunderlag. Senare samma dag hörande av parterna. Vid hörandet upprättas ett protokoll där det bl.a. framgår om föräldrarna samtycker till omhändertagandet eller inte, och om de godkänner placeringen (planerade platser) av barnen eller inte.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 9 timmar.
29. **Den 30 augusti 2001:** Vid socialnämndsmötet presenteras den vårdplan som tagits fram vid rådslaget och som föreslås av socialsekreteraren bli godkänd. Kortfattat innebär planen att Gurli flyttar till sin pappa som får vårdnaden och Gurli får umgänge med modern. Annan bostad ordnas för familjen. Kalle och Stina omhändertas och placeras hos mormor och morfar med reglerat umgänge med mor och far. Modern godkänner förfarandet men fadern motsätter sig till den del det gäller Kalle och Stina. Vid mötet ges föräldrarna ytterligare ett tillfälle att yttra sig varefter nämnden beslutar i enlighet med planen. Beslutet verkställs omedelbart.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 8 timmar.
30. **Den 6 augusti 2001:** Beslutet delges familjen skriftligen.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 1 timme.

31. **Den 11 - 21 september 2001:** I enlighet med beslutet upprättas ett vårdnadsavtal för Gurli där fadern får vårdnaden, blir boendeförälder och ett reglerat umgänge med modern. Dessutom upprättas ett underhållsavtal för Gurli då modern blir underhållsskyldig. Avtalen fastställs på följande socialnämndsmöte.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 10 timmar.
32. **Den 17 – 25 september 2001:** Då fadern motsatt sig socialnämndens beslut skall nämnden inom 30 dagar underställa omhändertagandet av barnen hos förvaltningsdomstolen. Följande handlingar sändes till domstolen: socialsekreteraren upprättar ett följebrev där sakförhållandena och orsaken till underställandet framgår, ett av socialsekreteraren bevittnat omhändertagandebeslut, ett sammandrag över barnens och familjens situation, utredning över hörandet av parterna, utredning över hur beslutet delgivits, vårdplanen, skriftliga utlåtanden, skriftlig utsaga från fadern samt övriga bilagor.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 15 timmar.
33. Fadern utnyttjar med juridisk hjälp möjligheten att besvära sig till förvaltningsdomstolen.
34. **Den 3 september – 30 november 2001:** Många telefonsamtal och ett antal uppföljningsmöten med familjen och hembesök hos mormor och morfar där Stina och Kalle är placerade. Socialsekreteraren beviljar daghemsplats för Stina. Uppföljningen av Kalle via barnrådgivningen visar att han nu mår bättre och utvecklas.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 20 timmar.
35. **Den 16 – 30 oktober 2001:** Förvaltningsdomstolen ger tillfälle till skriftligt bemötande innan ärendet avgörs. Juridisk konsultation och upprättande av bemötande samt behandling i socialnämnd.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 15 timmar.
36. **Den 12 november 2001:** Uppföljningsmöte med familjerådslaget. Föregåtts av kontakter med bl.a. samordnaren för familjerådslaget.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 15 timmar.
37. **Den 31 januari 2002:** Kallelse till muntlig förhandling vid förvaltningsdomstolen.
38. **Den 12 februari 2002:** Förberedelse och munliga överläggningar vid domstolen.
Tidsåtgång för soc.sekr: ca 5 timmar.
39. **Den 20 mars 2002:** Förvaltningsdomstolen fastställer socialnämndens beslut.
40. Eventuellt överklagar fadern beslutet och ärendet rullar vidare. Ärendet har pågått nu totalt i ca 3 år räknat från första början. Ännu fordras socialnämndens uppföljning och åtgärder sannolikt många år framöver. Barnen blir äldre, föräldrarna, mormor och morfar likaså. Behoven ändras och kanske mormor och morfar så småningom av olika skäl inte orkar ställa upp varvid nya åtgärder blir aktuella.
41. Med facit i hand från liknande fall kan föräldrarna och barnen behöva stöd ännu långt framåt. I barnens fall uppåt ca 20 år ytterligare.

7. Resultat från enkäten

Nedan redovisas samtliga svar på enkätens 28 frågor uppdelat i fråga, svar och utredarens kommentarer.

I de öppna frågorna har svaren sammanställts så att i princip alla svar finns med för att få en så bred bild som möjligt. Emellertid har likartade svar redigerats något och då det gått har antalet likartade svar räknats ihop.

Enkäten riktades till ansvarig tjänsteman för barnskyddet i alla åländska kommuner, i de flesta kommuner är det socialsekreteraren och i Mariehamn barnskyddschefen.

Samtliga kommuner svarade på enkäten, i två skärgårdskommuner svarade kommundirektören.

1. Hur många barnskyddsärenden fanns i Din kommun?

a) totalt 2001:	209
varav antalet placerade utom hemmet:	41
b) hittills 2002:	133
varav antalet placerade utom hemmet:	30

Kommentar:

Enligt statistik från Stakes gällande år 1998 så var antalet placerade utom hemmet 20 st barn/unga medan 2001 hade antalet ökat till 41 enligt tabellen ovan. Således en fördubbling! Om man jämför Stakes siffror för år 2000 barnskydds barn i öppenvård som var 172 med tabellens 209 ärenden förefaller det vara en ökning. Dock kan man inte riktigt jämföra siffrorna då dels bedömningen vad ett barnskyddsärende sannolikt gjorts lite olika från kommun till kommun och dels är Stakes statistik något mer avgränsad. Siffrorna för 2002 gäller endast första kvartalet och är svåra att dra några slutsatser kring. Överlag kan konstateras att siffrorna ovan ger en tydlig bild av att det övervägande barnskyddsarbetet sker inom ramen för den öppna vården. Se kap. 6: Förteckning över ... Endast 19,6 % d.v.s. 41 barn/ungdomar av totalt 209 ärenden var placerade utom hemmet.

2. Vad har varit de viktigaste/vanligaste orsakerna till att barnskyddet har kopplats in?

Svar:

Brister i föräldraskapet, barn/ung som med sitt beteende riskerar sin hälsa och utveckling, brist på omvårdnad och gränser, missbruk, vårdnadstvister, problem i skolan, problem vid förverkligande av umgängesrätt, kriminalitet, familjeförhållanden, omsorgssvikt, problem i skola och barnomsorg i kombination med svårigheter hemma, ökat antal barn/ungdomar med diagnos s.k. osynliga handikapp, familjevåld, rymning från hemmet, skolkning, barnen lämnats utan tillräcklig tillsyn.

Kommentar:

Svaren ovan visar en mångfald olika orsaker men ändå en samlad bild till att barnskyddet kopplas in. Föräldrarnas roll och situation är naturligtvis central i sammanhanget. Ytterligare en specifik orsak som kan läggas till och som delvis kan inrymmas i svaren ovan är sexuella övergrepp och incest som ställer speciella krav på handläggningen i kommunen, samarbetet med familjen och andra myndigheter.

3. Hur många barn var/är omhändertagna enligt BarnskyddsL § 16?

a) under 2001, frivilligt resp. ofrivilligt

16 / 12

b) hittills under 2002, friv. resp. ofrivilligt:

14 / 10

Kommentar:

Sammanlagt 28 barn omhändertogs under 2001 vilket är en hög siffra i relation till att totalt 41 barn var placerade utom hemmet. Se svaret i fråga 1.

Den ökande trenden fortsätter för 2002. Observera att det gäller endast ett kvartal men antalet tangerar redan fjolårets siffror.

Kan konstateras att andelen tvångsomhändertagna (ofrivilligt) är stor. 12 av totalt 28 barn eller ca 43 % under 2001 var ofrivilligt omhändertagna.

I de ärenden där föräldrarna eller den unge själv (från 12 års ålder) motsätter sig omhändertagandet skall ärendet underställas förvaltningsdomstolen.

4. Hur många barn omhändertogs enl BarnskyddsL § 18 (brådskande):

a) under 2001:	_____	1
b) hittills under 2002:	_____	0

Kommentar:

Brådskande omhändertagande kan vara dramatiskt till karaktären men som synes relativt ovanligt. Exempel där det kan hända är i de fall föräldrarna är så pass berusade att de inte kan ta hand om vare sig barnen eller sig själva, eller att små barn lämnas utan tillsyn samt vid fall av misshandel och sexuella övergrepp.

5. Hur många stödpersoner/familjer var/är engagerade av kommunen?

a) under 2001:	_____	42
b) hittills under 2002:	_____	40

6. Antalet barn som har stödpersoner/stödfamiljer?

a) under 2001:	_____	38
b) hittills under 2002:	_____	34

7. Hur stort är förnärvarande behovet av stödpersoner resp. stödfamiljer?

Svar:

Mycket stort, behövs fler, finns ett litet behov, kommunen söker ständigt fler 52

Kommentar till svaren 5 – 7:

Svaret 52 stycken är inkluderande antalet för 2001 och det olösta behovet. Stödpersoner och stödfamiljer är en av de många åtgärder som används inom öppenvården. Många kommuner har noterat att de ständigt söker både stödpersoner och stödfamiljer. En av många kommentarer i enkäten gäller arbetet med sökandet av stödpersoner och stödfamiljer, ordnandet utbildning av dessa och resurser för att följa upp och ge stöd i deras arbete med barnen och ungdomarna. Här finns mycket att förbättra och samordna.

8. Hur många familjehem (fosterhem) var/är engagerade av kommunen?

a) under 2001:	_____	17
b) hittills under 2002:	_____	17

9. Hur stort är förnärvarande behovet av familjehem (fosterhem)?

Svar:

Beredskapsbehov: 2 st, finns för de barn som är omhändertagna men inte för de som är i riskzonen, speciellt svårt att hitta familjehem åt ungdomar, tre kommuner behöver en familj vardera, växlande behov, två familjer + en i reserv. Totalt ca: 8 - 10 familjer.

9 st kommuner har inget behov f.n.

10. Antalet barn i familjehem:

a) under 2001:	_____	19
b) hittills under 2002:	_____	22
c) barn placerade utom Åland 28.2.02:	_____	8

Kommentar till svaren 8 – 10:

Liksom i föregående kommentar kan även här konstateras att kommunerna har svårt med att hinna med att organisera behovet av familjehem. Sköta rekryteringen, utbilda, följa upp placeringar och övriga uppgifter kring familjehem.

I dagsläget behövs ett tiotal nya hem varav en del behövs i beredskap.

Då behovet blir akut är det samtidigt svårt att hinna arbeta med sökandet efter ny familj.

Svårast är att hitta familjer som kan ta emot äldre barn och ungdomar.

Antalet barn i fosterhem har ökat mellan 2001 och första kvartalet 2002.

Den 28.2.02 var hela 8 barn placerade hos familj utom Åland vilket till en del kan tolkas vara beroende på svårigheterna att rekrytera familjer på Åland.

Placeringar långt bort försvårar alltid kontakten mellan barnen och sitt eget familjenätverk.

Dock kan ibland det finnas särskilda skäl till placeringar i familj utom Åland som kan gagna barnet.

Noteras att placeringar utom Finland/Åland måste ske frivilligt eftersom landets lagstiftning endast gäller inom landet. Placeringar utomlands är således juridiskt komplicerat.

11. Antalet barn resp. dygn totalt i institut.vård (ex Tallbacken, Lagmans, svensk dito):

- a) under 2001: _____ 26 / bristfälliga svar (505)
- b) hittills under 2002: _____ 15 / bristfälliga svar (317)
- c) barn placerade utom Åland 28.2.02: _____ 7 / vårddygn finns inte uppgivet

12. Hur stort är förnärvarande behovet av institutionsvård?**Svar:**

5 kommuner har behov av ytterligare ca 7 - 11 platser.

Kommentar till svaren 11 – 12:

Såsom i svaren ovan kring stödfamilj, stödpersoner och familjehem påtalas behovet av fler institutionsplatser.

Institutionsplatser anlitas både i Sverige och Finland.

Liksom vid placeringarna i familjehem utom Åland kräver institutionsplatserna utom Åland rätt mycket tid i resor för socialarbetarna/socialsekreterarna för att dels innan placering bekanta sig med olika institutioner och dels under placering vid uppföljning av vården, vårdplaneringsmöten.

13. Antalet barn/unga personer som erhållit eftervård enl. BarnskyddsL § 34.

- a) under 2001: _____ 10 _____
- b) hittills under 2002: _____ 8 _____

Kommentar:

Då vården utom hemmet avslutas skall socialnämnden alltid ordna eftervården för barnet eller den unga personen. Skyldigheten att ordna eftervården upphör vid 21 års ålder.

En skriftlig plan uppgörs som kan bl.a. innehålla stöd i form av bostad, ordnande av skolgång och ekonomiskt bistånd.

Insatser för ett ”barnskydds barn” kan således som längst pågå från födelsen tills barnet fyller 21 år.

Eftervården torde vara eftersatt och kan sannolikt förbättras.

En god eftervård är viktig med bl.a. tanke på att försöka ”bryta det sociala arvet”.

14. Vem/vilka samarbetar Du med i barnskyddsärenden?

Svar:

Familjen, nätverket, vuxenmottagningen psyk, sjukvården, institutioner (Lagmansgården, Tallbacken m.fl.) skolan (lärare, skolpsykolog, skolkurator, elevvården), polisen, nämndordförande, nämndledamot, kollegerna på socialkansliet, kolleger i andra kommuner, ungdomsbehandlare, hemvårdare, ÅHS, landskapsstyrelsen, barnomsorgen i kommunen, missbrukarvården, fältare, BUP (barn- och ungdomspsykiatriska mottagningen), familjerådgivningen, hälsovårdare samt konstateras att samarbetet sker med olika aktörer beroende på hur ärendet ser ut.

Kommentar:

Svaret ovan ger en bild av hur många möjliga aktörer/samarbetspartners det finns i barnskyddsärenden. Antalet varierar från fall till fall men normalt upprätthålls kontakt med många personer och myndigheter. Från myndigheterna som kommit i kontakt med barnen/familjen begärs ofta skriftliga utlåtanden som stöd i bedömningen av behövliga insatser från barnskyddet. Används familjerådslag som metod kan antalet personer från familjens privata nätverk öka på antalet aktörer.

I de fall sjukvården (sjukhus) medverkar berörs vanligen en mängd sjukvårdspersonal. Ytterligare en samarbetspartner kan vara juridisk expertis för att beakta rättssäkerheten.

15. Tillsammans med vem bereder Du barnskyddsärenden?

Svar:

En socialarbetare, kollegerna på socialkansliet, med kommunens socialarbetare, kanslisten.

Om det gäller ett ärende som kan leda till omhändertagande eller tvångsåtgärder om man lyckas få en socialarbetare från annan kommun. Annars skolkurator eller daghemsföreståndare.

Om möjligt köptjänst från annan kommun.

2 socialsekreterare har uppgivit att man arbetar ensam.

Socialnämndens ordf eller ledamot, mycket arbete på egen hand.

Socialnämnden.

5 av 16 kommuner har kapacitet att koppla in två beredare (socialarbetare).

2 kommuner har ej svarat på frågan.

Kommentar:

Endast fem av Ålands 16 kommuner har egen kapacitet att sätta in två socialarbetare på ett ärende. I de övriga 11 kommunerna ligger ansvaret på en ensam tjänsteman.

Kan noteras att fyra små kommuner har uppgivit att man ej haft några barnskyddsärenden under 2001.

P.g.a. arbetssituationen på kommunernas socialkanslier har det varit svårt att förverkliga den möjliga lösningen som noterats i svaret ovan, nämligen att köpa utredningshjälp från någon annan kommun på Åland.

Förutom att ärendena som gäller omhändertagande är tungt känslomässigt kräver arbetet minst två tjänstemän för att sköta administrationen och de många kontakter med samarbetspartners som upprätthålls i ärendet, se svaret i föregående fråga, men även för att bättra på bedömningen, ställningstagande och rättssäkerheten. Finns två beredare i ärendet kan en arbetsfördelning göra det möjligt att någorlunda snabbt sköta de olika uppgifter som måste utföras.

16. Kan Du uppskatta arbetsinsatsen för Dig och medberedaren i tid (timmar) för aktuella barnskyddsärenden under 2001?

Svar:

2,5 heltidstjänst, 2.500 tim (ca 1,5 heltidstjänst), 400 tim (11 arbetsv f soc. sekr & soc.arb.), ca 15 tim/v (ca 41% av heltid), 200 tim (6 arbetsv), 25 tim, 10 tim, 45 tim, 4 tim, 50 tim, mycket tid, 5 kommuner har ej kunnat ange någon beräkning varav det bl.a. konstaterades att barnskyddsarbetet tar mycket tid men svårt att uppskatta då ständigt fler arbetsuppgifter pågår samtidigt, några av dessa kommuner har haft endast ett fåtal ärenden.

Kommentar:

En översiktlig sammanräkning av svaren ger vid handen att barnskyddets resurser på kommunernas socialkanslier uppgår till ca 5 heltidstjänster. Det är lågt räknat och i verkligheten rör det sig om fler tjänster. Som flera ensamma socialsekreterare konstaterat har tidsåtgången för den del som berör barnskyddet inte bokförts och att i efterhand uppskatta tiden är svårt då fler arbetsuppgifter sker parallellt.

Noteras att i de kommuner där socialsekreteraren är ensam tjänsteman sköts förutom barnskyddet bl.a. äldreomsorgen, barnomsorgen, barnatillsyningsmannens uppgifter (vårdnadsärenden, underhållsfrågor, faderskapsärende), handikappservicen, utkomststöd, personalfrågor, budgetering, planering, beredning och verkställande av socialnämndsärenden, administration m.m.

17. Din bedömning: hinner Ni med barnskyddsarbetet, har kommunen tillräckliga resurser?**Svar:**

Nej och nej, hinner ej, kommunen har inte tillräckliga resurser. Oftast hinner vi bara med det akuta.

Vi hinner med det akuta barnskyddsarbetet eftersom det inte kan lämnas ogjort. Men vi anser att det inte finns tillräckliga resurser för att kunna utföra ett gott barnskyddsarbete såsom förebyggande insatser, regelbundet samarbete med barnomsorg och elevvård.

Idag: ja, men vissa stödtjänster bör vara gemensamma för hela Åland t.ex. ordnande av familjehem, stödfamiljer och stödpersoner samt ordnande av institutionsplatser. Därtill saknas handledning i dessa frågor för de flesta kommuner - detta kan skötas gemensamt för hela Åland.

Helt otillräckliga resurser både ekonomiskt och personellt för ett effektivt arbete i dessa komplicerade frågor. Varje barnskyddsärende betyder begäran om tilläggsresurser i budget.

Bristfällig kompetens att handlägga, få ärenden = ingen kunskap genom erfarenhet.

Hinner med såvida det inte finns fler än ett fall samtidigt eller att det även pågår ett krävande vårdnadsärende. Resurser för stödpersoner/familjer borde vara större.

När barnskyddsärende uppkommer blir övriga uppgifter lidande eftersom de tar mycket tid och energi i anspråk, speciellt då man arbetar som ensam socialarbetare i kommunen, det känns inte som om man har tillräcklig tid eller energi att angagera sig i ärendet eftersom man vet att det finns andra ärenden som ligger och väntar.

Ja, om det inte blir några extra svåra fall.

Vi hinner med, ärendena är sällsynta, vi tar den tid vi behöver vid behov.

Tillsvidare ser det ut som om jag skulle hinna med, men det varierar ganska mycket inom just barnskyddet.

Jag hinner inte med det som borde göras i barnskyddsarbete. Det som måste göras det görs när situationen är uppenbar att det behövs snara åtgärder.

Då socialsekreteraren finns är resurserna tillräckliga.

Nej, eftersom barnskyddsfallen i en liten kommun är så få, så är resurserna otillräckliga, också i det avseendet att det är omöjligt att uppöva och bibehålla nödvändig kompetens på området.

Barnskyddet bör prioriteras.

Långt ifrån, barnskyddsärenden är både akuta och oberäkneliga.

Kommentar:

Här har alla kommuner gett svar och bilden är relativt entydig.

De allra flesta kommuner bedömer sina resurser som bristfälliga. Flera kommuner där man har flera barnskyddsärenden på gång samtidigt har problem att klara handläggningen. De blir tvungna att åtgärda dessa ärenden i de fall de blir så akuta att något måste göras.

Situationen kan också förändras snabbt. Från den ena dagen till den andra kan plötsligt ett pågående barnskyddsärende inom den öppna vården bli akut. En av de kommuner som konstaterat att de hinner med ärendena har efter enkätens ifyllande funnit sig i en helt annan situation.

Ett problem i de mindre kommunerna är att man ej kan upprätthålla kompetens på området. På så vis påverkas även rättssäkerheten negativt både i de ”något större” kommunerna och de mindre kommunerna. De förra hinner sköta mest det akuta och de mindre kommunerna har för ”sällan” ärenden.

Några kommuner har dessutom framfört följande problem:

ett akut ärende har kommit på socialnämndens bord och de åtgärder som vidtas enligt barnskyddslagen medför nya kostnader som kräver tilläggsbudgetering. Hanteringen av ärendet i sig kräver mycket resurser på socialkansliet samtidigt som samma tjänsteman får som en tilläggsuppgift att inför kommunstyrelse och fullmäktige redogöra för behovet utan att gå in på de sekretessbelagda uppgifterna som egentligen utgör grunden för beslutet. Här finns ett informationsgap mellan fackorganet och övergripande organ som tilldelar resurserna vilket ställer krav på att förtroende finns dem emellan.

18. Om Din bedömning är att tillräckliga resurser inte finns, vad blir sämre skött?

Svar:

Kontakten till fosterhem och placeringsinstitutioner, uppgörande av vårdplaner, metodutveckling, bemötande av barns behov av barnskyddsåtgärder i våldsamma familjer.

Förebyggande arbete. Ärendena sköts inte tillräckligt snabbt. Vårdnadstvister där barn far illa är väldigt tidskrävande och svåra, här saknas förutom tid, kunskap och modeller för lyckade tillvägagångssätt. Risk för felbedömning är stor.

Pressad arbetssituation vid akuta omhändertaganden, andra arbetsuppgifter blir liggande.

Öppna stödåtgärder, vårdplanering, utvecklandet av barnskyddsarbetet på Åland sköts sämre. Resurserna i detta arbete är för små. OBS: barnskyddsarbetet innebär stor psykisk belastning!

En stor del av socialsekreterarens och socialarbetarens arbetstid går åt till byråkratin vilket betyder att det sällan finns tid till de arbetsinsatser som kunde förebygga att ärendena når en allvarlig karaktär. Även arbetet med att skaffa och följa upp fosterfamiljernas arbete blir lidande samt planering av barnskyddet i stort.

Saker drar ut på tiden och blir eventuellt ogjorda.

Då det är mycket på gång hinner man inte med t.ex. personalärenden, statistik m.m.

Övriga administrativa ärenden läggs på hög, begränsad tid och energi gör att man hela tiden känner att man inte gör tillräckligt i svåra ärenden.

Vi skulle behöva fler stödpersoner och familjer, tydliga instruktioner om hur man skall förfara vid akuta fall.

Vad som mest blir lidande är de ärenden där det behövs tålmodigt, tidskrävande motivationsarbete eller rent socialarbete. Det förebyggande barnskyddsarbetet är absolut inte tillgodosett.

Främst närvaro på olika sociala möten och statistik till stakes.

De dagliga rutinerna, personalfrågor, utvecklingsarbete.

Många kommuner påtalar att det förebyggande arbetet blir lidande.

Kommentar:

Här har alla utom två små kommuner svarat och svaren är entydiga som på föregående fråga. En hel del brister räknas upp rörande barnskyddets resurser som är av en sådan art som jämförelsevis sannolikt inte skulle accepteras inom exempelvis den medicinska disciplinen. Familjerna som har behov av barnskyddet befinner sig i kris och är ofta i en mycket utsatt situation. De behöver mycket stöd och hjälp ibland under långa tidsrymder. Den bild som ges i svaren ovan står i skarp kontrast till de krav som bör kunna ställas på kommunernas barnskydd utifrån barnskyddslagens intentioner, jmf Stakes handbok 36 sid 11 – 12, se bilaga. För många av de tjänstemän som arbetar med de här ärendena upplevs frustration då man å ena sidan vet vilka krav som kan ställas på barnskyddet å andra sidan inte har möjlighet att möta upp till behoven. En hel del ensamarbete förekommer i svåra ärenden vilket går stick i stäv mot lagens och förordningens anda. Ytterligare nämns från Mariehamns sida svårigheterna i arbetet med de s.k. våldsamma familjer där kontakterna är mycket problematiska. Under fjolåret hade Mariehamn 11 sådana familjer.

19. Finns i Din kommun en stödgrupp för barnskyddet? (BarnskyddsL § 42)**Svar:**

2 kommuner har stödgrupp, 2 kommuner bildar kring varje ärende en stödgrupp och 12 kommuner har ingen stödgrupp.

Kommentar:

Kommunen kan frivilligt tillsätta en stödgrupp med representanter för socialvården och av sakkunniga i fråga om barns uppväxt och utveckling som biträda socialnämnden i individärenden och ge utlåtande vid omhändertaganden. Det här stödet saknas i de flesta kommuner.

20. Finns i Din kommun en fastställd barnskyddsplan? (BarnskyddsL § 4)**Svar:**

6 kommuner har plan medan 8 kommuner saknar. 2 kommuner vet ej.

Kommentar:

Kommunen är skyldig att ha en barnskyddsplan och för dess förverkligande tillse att tillräckliga medel och arbetskraft finns tillhanda. Här kommer åter de små kommunernas dilemma, att ha resurser att uppfylla de lagliga skyldigheterna som ställs på små såväl som på större kommuner. I de kommuner som inte känner till om det finns en plan beror det sannolikt på personbyten på socialsekreterartjänsten. Det visar samtidigt bristen på kontinuitet där det inte finns ett arbetsteam.

21. Din åsikt om lämpliga samarbetsformer för ordnandet av barnskyddet på Åland?

Genom exvis: mellan kommuner, kommunalförbund, köp från annan kommun, landskapsstyrelsen +(startande av försöks- och utvecklingsverksamhet enl. BarnskyddsL § 44)

Svar:

Jag tycker att en expertgrupp centralt för hela Åland som kunde erbjuda samarbete och hjälp åt socialarbetarna i kommunen vore bra. Denna kunde även ordna institutionsplatser för barn och unga på Åland, samt söka efter och utbilda familjehem.

Kommunalförbund är det enda som skulle kunna bli bra - hela Åland eller delar därav ex. norra och södra Åland. Samarbete brukar inte fungera om inte alla parter kan påverka. Ofta så att kommun med huvudmannaskap bestämmer. Köp av annan kommun så blir det ofta så att säljaren mer eller mindre bestämmer utvecklingen.

En central barnskydds-enhet för landskommunerna vore ett steg i rätt riktning för att höja kvaliteten i barnskyddsarbetet. Organisationsformen för detta är underordnad då det väsentliga skulle vara att komma till ett gemensamt beslut i frågan först.

Landskapsstyrelsen borde ha rådgivande, informerande samt nätverkskapande funktion. Konkret samarbete kunde ske på ad hoc-basis mellan kommuner.

Ett kommunalförbund kunde handha dessa uppgifter i samarbete med det lokala socialkansliet.

Viktigt är att det finns ett samarbete eftersom det i små kommuner kan bli väldigt betungande med svåra barnskyddsfall. Det skulle vara tryggt att veta det finns "någon" som är expert på området.

Konstateras att samarbete är svårt av geografiska skäl för skärgården. Gärna kommunalförbund så skulle sakkunskapen finnas samlad eller en kommun som huvudman (jmf missbrukarv. i M:hamn).

Det skulle vara nödvändigt att de socialsekreterare som arbetar ensam skulle ha möjlighet att kunna arbeta med någon annan i barnskyddsärenden. Det är ju dessutom lag på att man borde vara två i dessa ärenden. Kanske det skulle vara köptjänst från annan kommun/alternativt att landskapsstyrelsen skulle anställa en person som kommunerna kunde anlita. Som det nu är kan det vara svårt att köpa tjänster från andra kommuner eftersom alla har nog med sitt eget barnskydd.

Professionellt arbetsteam som enbart skulle arbeta med barnskydds/ vårdnadstvister dit man kan vända sig med dessa ärenden för utredning, kunde mycket väl vara i landskapsstyrelsens regi och i köptjänst form samt med kommunandel eller liknande. I alla fall behöver det vara utomstående personer som kan arbeta totalt objektivt, som socialsekreterare blir man lätt som en åsna mellan hötapparna när två föräldrar ringer i omgångar och ömsom skäller och gråter, vilket kan bli väldigt rörigt i slutändan, eftersom bägge föräldrarna är övertygade om att man "står på den andres sida..."

Jag tycker att samarbete mellan kommunerna vore bra. Försöks- och utvecklingsarbete behövs alltid. Några familjehem på Åland vore önskvärt.

Finström föreslår ett "familje- och resurscenter" i kommunalförbunds eller landskapsstyrelse regi. Centret skulle handha barnskyddet samt uppgifter inom handikappvården. Se skild bilaga.

4 kommuner hade ingen kommentar.

Kommentar:

Många svar talar för en central barnskydds-enhet. För att bl.a. få tillgång till experttjänster i de svåra barnskyddsärendena och på så sätt **höja kvalitén, objektiviteten och rättsäkerheten.**

Många talar för samarbetsformer genom kommunalförbund men även som köptjänst från större kommun vilket i praktiken torde betyda Mariehamn.

Kommunalförbund anses vara ett bra alternativ genom att alla parter har ett formellt inflytande på utvecklingen medan köp av en enskild kommun som huvudman medför att huvudmannen styr verksamheten.

Påtalas även att organisationsformen är underordnad. Det är viktigare att ett samarbete kommer igång då man anser att det brådskar.

Förslag finns också att det sker i landskapsstyrelsens regi.

Finströms förslag på ett "Familje- och resurscenter" utvidgar arbetsområdet för specialteamet att gälla förutom barnskydd och vårdnadsärenden även

specialbarntädgårdslärare/speciellärare och habiliteringskoordinator. Se bilaga.

Detta för fram frågan om strukturen inom socialvården på Åland och att det inte bara behöver handla om barnskydd och vårdnadsfrågor utan det även finns andra specialiserade serviceformer inom socialvården som skulle kunna samordnas.

Några frågor om vårdnadsärenden (VårdnadsL)

22. Antalet vårdnadsutredningar som gjorts på begäran av domstol:

a) under 2001:	_____	12
varav gjorda i samarbete med annan kommun:	_____	8
därav gjorda i samarbete med kommun utom Åland:	_____	2
b) hittills under 2002:	_____	10
varav gjorda i samarbete med annan kommun:	_____	7
därav gjorda i samarbete med kommun utom Åland:	_____	1

Kommentar:

Antalet vårdnadsutredningar 2001 torde vara på samma nivå som de senaste åren. Förvånande är däremot svaren för 2002 som endast gäller första kvartalet och redan nästan kommit i nivå med hela fjolåret. Utvecklingen pekar på en drastisk ökning om trenden fortsätter.

Majoriteten av vårdnadsutredningarna görs tillsammans med annan kommun. Dessa tar längre tid att utföra och är mer resurskrävande.

De av domstolarna begärda utredningarna tar visserligen mycken utredningstid i anspråk men under toppen av isberget finns en stor mängd arbete som utförs som kan sammanfattas i medling mellan parterna för att frivilligt komma överens om underhållsavtal, vårdnadsavtal och umgängesavtal. Jmf resultatet på fråga nr 24.

23. Antalet verkställighetsbeslut från domstol:

a) under 2001:	_____	2
b) hittills under 2002:	_____	2

Kommentar:

Då det redan finns utslag från domstol i ett vårdnadsärende och den ena parten i praktiken motsätter sig detta kan den andra parten söka verkställighet av domen vilket i sin yttersta konsekvens kan medföra tvångsmedel för genomförandet.

Ett lagstadgat särskilt förfarande med bl.a. medling genomförs i den kommun barnen finns. Varje socialnämnd har sina utsedda medlare för verkställighetsdomar.

Verkställighetsförfarandet ställer höga krav på de inblandade myndigheterna.

24. Antalet vårdnadsärenden som genom frivilligt förfarande fastställts i socialnämnden, inkl. justeringar av avtal (= vårdnadsavtal, umgängesavtal och underhållsavtal)

a) under 2001:	247
b) hittills under 2002:	135

Kommentar:

Såsom noterades i kommentaren till resultatet i fråga nr 22 sker den största delen av arbetet i vårdnadsärendena på kommunernas socialkanslier så att man löser frågorna i samförstånd med föräldrarna och många gånger på så vis att man undviker en smärtsam juridisk process i domstol.

Under 2001 fastställdes 247 avtal på frivillig väg i socialnämnderna medan 12 fall (nr 22) gick den juridiska vägen till domstol.

Första kvartalet 2002 påvisar att antal ärendet är kraftigt på uppgång, fortsätter första kvartalets tendens kommer antalet ärenden att fördubblas jämfört med 2001. Således samma tendens som i fråga nr 22 ovan.

25. Kan Du uppskatta arbetsinsatsen för Dig och medberedaren i tid (timmar) för utredningar givna till domstol samt ev. verkställighetsärenden?

Svar:

Ca 50-60 timmar, ca 90 tim, ca 60 tim, svårt att bedöma men många timmar blev det, nej det går ej att beräkna då man ej på förhand bestämt anteckna tiden, 30 tim, 60 tim, ca 5 - 7 dagar/ärende beroende på ärendets omfattning och dubbelt längre då annan kommun berörs, ca 20 tim pararbete per ärende (hade 4 ärenden)

Kommentar:

Liksom i fråga nr 16 var det svårt att i efterhand bedöma tidsåtgången.

Svaren har naturligtvis varierat mycket beroende på antalet ärenden.

De flesta utredningarna sker tillsammans med annan kommun (barnens föräldrar bor oftast i skilda kommuner efter separationen) och tar då betydligt längre tid i anspråk.

26. Din bedömning: hinner Ni med vårdnadsärendena, har kommunen tillräckliga resurser?**Svar:**

Vi begär ofta tilläggstid för vårdnadsutredningarna. Vårdnadsärenden i allmänhet kräver mycket tid.

Det finns rum för förbättringar.

Vårdnadsutredningar tar mycket tid och tenderar att ta alltmer utrymme.

Ett nej.

4 ja och ett ja, för tillfället.

Vid vårdnadstvister skulle det säkert behövas mera tid för samarbetssamtal.

Vårdnadsutredningar tar mycket tid, men de måste prioriteras för barnens skull. Hittills har jag hunnit med.

Det övriga blir lidande, pressande arbetssituation.

Nej, inte tillräckliga resurser alls, särskilt om det är ärenden som håller på åratat.

Då ärendena dyker upp får man lägga ned annat arbete. Detta måste tas igen efteråt.

Finns ej tillräcklig tid, en del ärenden är så krävande att det fordrar en heltidsanställd bara för diskussionerna med föräldrarna.

Om socialsekreterare finns är resurserna tillräckliga.

Kommentar:

Rätt samstämmig bild ges. 5 - 6 kommuner svarar ja medan 2 kommuner nej på frågan om det finns tillräckliga resurser.

Uppskov hos domstolen begärs ofta för att färdigställa utredningarna.

Bl.a. påtalas att det skulle behövas mer tid för samarbetssamtal med parterna.

Såsom i barnskyddsärendena kommer det fram att även vårdnadstvisterna ställer stora krav på handläggarna.

27. Om Din bedömning är att tillräckliga resurser inte finns, vad blir sämre skött?**Svar:**

I princip allt annat, särskilt personalfrågor och statistik. Hinner inte åka på informationsmöten m.m.

Både vårdnadsärendet och administrativa arbetet eftersom man får "slita" tiden lite härifrån och därifrån för att det skall räcka till (ensam soc.sekr)

Barnskyddsärenden måste alltid prioriteras, då blir det övriga lidande... (ensam soc.sekr)

Ens egen fritid blir lidande under dessa ärenden då mycket av det man inte hinner med under ett vårdnadsärende måste utföras utom arbetstid.

Statistik blir lätt satt åt sidan.

Vid en vårdnadsutredning är det något annat som får vänta.

Svårt att hinna med resten.

Uppföljningarna kan bli bättre.

5 kommuner har ingen kommentar (små kommuner).

Kommentar:

Utifrån katalogen ovan uppvisas vad som händer då ett vårdnadsärende upptar en stor del av tiden för oftast en ensam socialsekreterare. Skall samma socialsekreterare samtidigt sköta ett krävande barnskyddsärende blir socialnämndens övriga arbetsområden satta på undantag.

28. Dina kommentarer i övrigt kring barnskydd och vårdnadsärenden, exvis behov av rekrytering av familjehem och utbildning av dessa, stödfamiljer, stödpersoner, jourhem, utredningshjälp, fortbildning, resursfördelning, metodfrågor m.m.

Svar:

Finns behov av beredskap inom barnskyddet överlag. Fortbildning skulle det behövas mera. Tillgång till juridisk hjälp skulle vara bra, eftersom t.ex. vårdnadsärenden tenderar att bli allt mer komplicerade.

Under vårdnadstvistärendet kom vi fram till att det skulle behövas personer som kan ställa upp som kontakt-/ övervakare-/ stödpersoner. I vår kommuns fall löste vi det med hemvårdens hjälp enbart för att hemvården hade tidsmarginaler till det i annat fall hade det inte gått att få en "övervakare" för att få till stånd ett umgänge eftersom ena föräldern nekade släppa barnet till den andra föräldern. Personligen tror jag att det behövs flera professionella stödpersoner som kan arbeta med att "gå in i" familjer med barnskydds- vårdnadstvistäproblem och kanske styra upp i familjen i ett tidigare skede än när allt har gått till skogs. Ofta finns ju indikationer i ett tidigt skede att något inte stämmer, typ i daghem, skola.

Många föräldrar verkar idag behöva ett extra stöd att luta sig mot.

Behov av stödfamiljer och stödpersoner finns. Pga det ringa antalet fall tar jag inte ställning till övrig problematik.

Vi har länge varit förskonade från svåra barnskydds- och vårdnadsärenden. Jag skulle ändå föredra att åtminstone barnskyddet kunde ordnas mera centralt på Åland, t.ex. i form av kommunalförbund eller med en kommun som huvudman och att de andra vid behov kunde köpa tjänster av huvudmannen.

Som arbetssituationen på socialkansliet ser ut är det många av dessa frågor man inte hinner arbeta med. Dessutom är kommunen så liten att behovet av stödfamiljer och fosterfamiljer varierar i stor utsträckning vilket leder till att det är svårt att upprätthålla en kontinuitet i tillgången på dessa.

Alla ovannämnda uppgifter skulle utvecklas bättre i en central organisation. I en liten kommun är variationen i behovet av dessa uppgifter alltför stort för att det skall fungera effektivt.

Små kommuner har ett stort potentiellt behov av att köpa specialtjänster från andra.

Alla barn/ungdomar/föräldrar bör ha samma rätt till hjälp, stöd, service oberoende av i vilken kommun man bor. Detta talar för att vissa former av socialservice skulle skötas gemensamt av hela Åland eller delar av Åland. Det borde inte få vara så att en ensam socialarbetare skall sköta någon form av barnskydd ensam. Alla "udda" serviceformer kunde föras under ett tak på Åland: Barnskydd, missbrukarvården, fältarna, familjerådgivning/familjerådslag, Tallbacken med alla dess stödformer, ordna stödfamilj, stödperson, institutionsplatser m.m. Kunde t.ex. Fixtjänst vara en del av detta kommunalförbund.

Det skulle behövas en central instans på Åland som har hand om raggandet av familjehem och stödpersoner samt utbildning av dessa och erbjudande av det stöd som de behöver.

Ja, det finns mycket att lära inom barnskyddet och skall man sköta dem i de enskilda kommunerna också i fortsättningen så behövs det kontinuerlig fortbildning. Utredningshjälp skulle behövas.

Stöd behövs för den ensamme socialsekreteraren!

Rekrytering av familjehem och utbildning av dessa, stödfamiljer, jourhem, allt detta behövs. Efterlyses även fortbildning i hur man hjälper barn i vårdnadstvister, samt fortbildning om olika arbetsmetoder inom barnskyddet. Mera information om "hemma-hos-arbetare" samt resurser och personer lämpliga för detta arbete behövs. Utbildning för stödpersoner behövs.

Rekrytering av familjehem och utbildning av dessa, stödfamiljer, stödpersoner, fortbildning och metodfrågor behövs. Utredningshjälp behövs ej men däremot tilläggspersonal, socialarbetare på socialkansliet. Jourhem behövs någon gång.

Finström föreslår ett "familje- och resurscenter" i kommunalförbunds eller landskapsstyrelse regi. Centret skulle handha barnskyddet samt uppgifter inom handikappvården. Se skild bilaga.

2 kommuner har inga kommentarer.

Kommentar:

Här efterlyses en uppstrukturering av många olika behov inom barnskyddet och även familjerättsområdet (vårdnadsfrågorna) som idag är eftersatt. En gemensam enhet för hela Åland, juridisk rådgivning, fortbildning i både barnskydds- och vårdnadsproblematik, utvecklande av nya arbetsmetoder, rekrytering av familjehem, stödfamiljer och stödpersoner inkl. utbildning och stödande av dessa, utredningshjälp (speciellt till de kommuner som har en ensam socialsekreterare) m.m.

Flera olika modeller föreslås för en gemensam lösning såsom kommunalförbund, landskapsstyrelse eller att en kommun tar på sig huvudmannskapet.

Finströms förslag som tidigare har kort beskrivits, se bilaga.

En annan modell som förts fram från Saltvik är att alla mer specialiserade serviceformer inom socialvården skulle kunna sammanföras till ett kommunalförbund. Det gäller förutom barnskyddet även missbrukarvården, fältarna, familjerådgivningen/familjerådslag, Tallbacken, Fixtjänst m.m.

8. Resursbehov och samarbetsformer

Inledningsvis kan konstateras på basen av enkätsvaren att behovet av att utveckla servicen torde vara klarlagt både inom barnskyddet och inom kommunernas familjerättsliga område.

I de åländska kommunerna finns således ett stort behov av att utveckla av serviceformerna som hör till barnskyddet och familjerätten.

Kan notera att barnskyddslagen också stadgar i § 44 att *"kommun skall efter behov ordna försöks- och utvecklingsverksamhet för utvecklande av barns och unga personers uppväxtförhållanden samt det familje- och individinriktade barnskyddet"*.

Då det gäller att uppskatta resursbehovet för att starta ett gemensamt specialteam på projektbasis är kanske de två viktigaste frågorna förutom finansieringen följande:

Vad skall gruppen syssla med?

Och

Vem skall vara huvudman för gruppen?

Om vi utgår ifrån att uppdraget avgränsas till att endast gälla barnskydd och familjerättsliga ärenden såsom främst vårdnadsärenden så kunde ett arbetsteam bestå av uppskattningsvis 5 heltids socialarbetartjänster varav en ledande socialarbetare.

Till gruppen bör även juridisk expertis knytas samt experthandledning.

Gruppens huvudsakliga uppgifter skulle vara att stå till tjänst med i första hand utredningshjälp kring barnskyddsärenden och i vårdnadsutredningar. Bistå och samarbeta med beställaren (respektive kommun) kring handläggningen av ärendena. Sköta om rekrytering av stödpersoner, stödfamiljer och familjehem samt handha utbildning, handledning och stöd till dessa. Vidare sökande efter behandlingshemsplatser och övriga institutionsplatser.

Ge handledning och konsultation till socialarbetarna i kommunerna som ansvarar för barnskydd och vårdnadsärenden. Vara med och utveckla nya arbetsmetoder inom arbetsområdet. Sköta den övergripande information om barnskyddet och vårdnadsfrågor i första hand till de många samarbetspartners som involveras i arbetet, se svaren till enkätfråga nr 14, men även till allmänheten.

Då det gäller huvudmannskapet kan först konstateras att formellt (LL om planering av och landskapsandel för socialvården 1993/71) finns följande former att ordna kommunens barnskydd/familjerätt:

- a. Genom att själv ombesörja verksamheten,
- b. Genom avtal tillsammans med en eller flera kommuner,
- c. Genom att kommunalförbund där kommunen sköter verksamheten eller
- d. Genom att kommunen köper tjänster av landskapet, annan kommun, kommunförbund eller annan (privat serviceproducent) som tillhandahåller socialvårdstjänster.

Torde kunna konstateras att endast Mariehamn stad till storleken är den enda kommunen på Åland som själv till stor del kan ombesörja verksamheten (även Mariehamn köper viss service utifrån).

Utifrån de möjligheter som ligger närmast torde de två huvudalternativen vara

- att Mariehamns stad tar på sig huvudmannskapet för specialteamet för barnskydd/familjerätt eller,
- att ett kommunalförbund gemensamt för hela Åland åtar sig denna service.

Den övervägande delen i kommunernas svar talar för samarbete genom kommunalförbund i första hand. Argumentet för detta är att det demokratiska inflytandet i denna form blir likvärdigt för alla åländska kommuner samt att tillgången på service garanteras på likvärdig basis.

Det som även talar för kommunalförbundslösningen är att det dessutom finns andra uppgifter inom socialvården som skulle tjäna en gemensam åländsk lösning. Se exempelvis Finströms förslag (bilaga) och svaret på enkätfråga 28 i kap. 7 ovan.

FÖRSLAG

Såvida Ålands kommunförbund ämnar starta ett projekt enligt skissen ovan föreslås att man samtidigt utreder ordnandet av huvudman för specialteamet med inriktning i första hand på kommunalförbundslösningen.

Lämplig försöksperiod för projektet torde vara 3 år.

9. Några avslutande ord

Kommunernas respons på enkäten var mycket snabb, engagerande och gav ett 100 %:igt svar. Utan tvekan finns här stor vilja till förändring. Problemen framträder tydligt och viljan till att åstadkomma en gemensam lösning är stor. Det myckna ensamarbetet ute i kommunerna i dessa svåra ärenden många gånger utan vare sig handledning, juridisk konsultation eller stödet från ett samarbetande team ställer den ensamme socialtjänstemannen i en känslö- och arbetsmässigt svår, näst intill omöjlig situation.

Kommunens enda socialdsekreterare skall dessutom samtidigt räkna till många andra arbetsuppgifter förutom de mycket specialiserade uppgifterna inom barnskyddet och vårdnadsfrågorna.

Även de något större kommunerna har svårt att få resurserna att räkna till även om det finns två socialtjänstemän som det krävs i de flesta ärendena på området. Även för dem finns samtidigt alla övriga arbetsuppgifter kvar att sköta parallellt med det krävande barnskyddet. Både de små och de större kommunerna efterlyser någon form av centralt specialteam för barnskydd och vårdnadsfrågor. Även Mariehamn påtalar behov av resursförstärkning för att kunna sköta barnskyddet.

Två problem som kommit fram under arbetet är för det första: den ”ständiga jour” som finns ute i kommunerna och innebär att socialsekreteraren utanför arbetstid kontaktas i barnskyddsärenden (oplanerat helgarbete) och för det andra: svårigheten då en akut placering måste göras och Tallbacken har fullt: var placera?

Den utveckling som har varit de senaste åren kräver en förstärkning av servicen ifråga. Exempelvis kan jämföras att 1998 fanns 20 barn placerade utom hemmet mot 41 barn två år senare, således en fördubbling på två år.

Arbetsmetoderna inom barnskyddet förnyas kontinuerligt och en modell som prövas sedan något år tillbaka är familjerådslag, se bilaga, som folkhälsan på Åland är huvudman för. Dock har samarbetet kring projektet ställt krav på tid och resurser från kommunerna vilket sannolikt utgjort ett hinder i vägen för ett framgångsrikt utvecklande av metoden på Åland. Med en central barnskydds-enhet hade förmodligen utvecklingsarbetet kunnat stödjas på ett bättre sätt.

Försöks och utvecklingsarbete inom barnskyddet är något som även stadgas om i barnskyddslagens § 44 vilket kan stödjas genom landskapsandelar om det har ”..regional betydelse”. De enskilda åländska kommunerna har i praktiken inga resurser för detta men däremot kunde det uppenbara behovet som kommit fram i denna kartläggning förverkligas genom ett samarbetsprojekt av Ålands kommunförbund för hela Åland.

Förverkligandet av ett samarbetsprojekt torde innebära ökade kostnader men det positiva skulle vara att arbetet blev effektivare med särskilt avdelade socialarbetare varvid möjligheterna att uppfylla barnskyddslagens anda och mening sannolikt förbättrades.

Inom den sociala sektorn har redan länge diskuterats behovet av samarbete kring barnskyddet. Hittills har det diskuterats men under den senast tiden har behovet blivit allt tydligare. Det är dags att göra något.